

Dr. Fr. Ilešič:

Zgodovina hrvatske književnosti.¹

To je enkrat knjiga, ki svedoči o ljubezni! O ljubezni onega, ki jo je spisal, in onega, ki jo je izdal. Zakaj tako opravljena, kakor ta knjiga, gre v svet samo knjiga, ki jo spremlja ljubezen imovitih roditeljev.

Tiskano je Vodnikovo (Drechslerjevo) delo na finem papirju in z elegantnimi tipi ter je opremljeno s 66 slikami. Tekmovati utegne v tem oziru z njim Skerličeva zgodovina srbske književnosti, kolikor moremo soditi po prospektu, ki smo ga videli.

Dve veliki dobi hrvatskega kulturnega razvoja nam slika to delo: srednji vek ali glagoljaštvo in novi vek od humanizma do prosvetljenosti (XV.—XVIII. stoletje).

Glagoljaštvo je edino v srednjem veku dalo javnemu življenje slovansko obiležje ter ga odvajalo vsaj nekoliko od kosmopolitskega gospodstva latinščine; seveda je bilo področje glagoljaštva premajhno in njega vsebina preomejena, nego da bi moglo vzdržati konkurenco latinizma. Vriva se mi to vprašanje: Kako bi se bile stvari v slovenskih deželah razvile, ko bi se glagoljaštvo v XVI. stoletju pri nas razširilo in utrdilo tja gor do Drave in ko bi si glagolico usvojil tudi Trubar? Vsekakor bi se bila potem tudi pri nas močnejše razvila naša samolastnost.

Kako to, da toliko zabran ni zatrlo slovanskega glagolizma? En odgovor bi mogel biti ta: med višjo hierarhijo, predstavniki romanske narodnosti, latinske izobrazbe, in med prostim svečeništvom slovanske narodnosti ni bilo nič vmes, kar bi jih zbliževalo, in tako se je širil jez medsebojnega nezaupanja in odtujenosti. Kjer je pa, kakor večinoma pri Slovencih, obe plasti duhovništva družila skupna naobrazba in isti liturgični jezik, se je naravno manj poznala in čutila in uvaževala razlika med Slovanstvom in tujstvom. Oni prepad med višjo hierarhijo in nižjim svečeništvom pa je imel za to-le tudi neugodno posledico, da so namreč ostajali glagoljaši brez sredstev in prilik za izobraževanje in niso mogli napredovati s časom.

¹ Branko Vodnik: Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti. Zagreb 1913. Na ime „Matice Dalmatinske“ izdala „Matica Hrvatska“. V. 80. 408 strani.

Da v protestantski dobi ni prišlo do večje jezikovne jugoslovanske enote, temu je bila kriva med drugim razlika pisave: glagolica je čisto jasno kazala, da je tam, kjer je ona gospodovala, bilo nekaj drugega, in tako je ob njenih mejah nastala tudi meja knjižnega jezika, ki bi sama na sebi ne bila tako nujna.

Ko prečitaš Drechslerjevo knjigo, si pa boš kot Slovenec poleg tega jasno predočil še nekaj činjenic, ki se tem bolj vsiljujejo, čim manj opažamo kaj sličnega v razvoju slovenskih dežel.

Slovenski čitatelj, ki pozna slovensko prošlost, bo brž konstatiral kontinuiteto hrvatskega razvoja iz srednjega v novi vek. Sicer manjka v Drechslerjevi knjigi slika hrvatskega srednjega veka, t. j., srednjeveškega družabnega in političnega miljêja hrvatskih dežel — sploh je tudi v novem veku politično ozadje kulturnega razvoja prezrto, tako da je vsa knjiga čisto literarna, odtrgana od vnanje zgodovine in zato nekako abstraktna — manjka torej v knjigi sicer posebna celotna slika hrvatskega srednjega veka, a v kulturnem oziru reprezentira hrvatski srednji vek pač to, kar se imenuje glagoljaštvo, in to-le je obširno opisano.

Duh glagoljaštva je s šestnajstim stoletjem v literaturi onemogel, a ni izginil brez sledu. Če se početkom šestnajstega stoletja opoza v severni Dalmaciji več narodnega čustvovanja in smisla za vse, kar je narodno, nego v svobodnem Dubrovniku, kjer humanist Crijević prezira narodni jezik, je to morda v zvezi z glagoljaštvom.

Tako kontinuiteto opažamo tudi v razvoju glagoljaške drame v dramo, ki ji je kumovala italijanska humanistična „reprezentanca“. Zvezo s srednjeveškim nabožnim pesništvom predstavlja Marulić, ki pa pozna tudi poezijo trubadurjev in starih klasikov.

Kjer je kulturno življenje kontinuantno, tam se često vrše kompromisi starega z novim. Tako je na pr. kompromise dopuščala tudi cerkev, ako ne po vsebini, pa vsaj po obliki. Cerkveni humanizem je staroklasične vzorce rabil v svoje svrhe; Herakleja, ki je pobijal „grdosije“ močvirij, je naredil za Kristusa, ki premaguje grdobe peklenske, t. j. grehe; posvetna erotika Menčetićeva je pri Držiću prešla v duhovno erotiko, kakor je trubadurska ljubav sploh izhajala od sentimentalnega ustvarjanja, a je preko poltnih in razpojasanih užitkov in kesanja prešla v preziranje posvetne ljubavi ter končala pri Naši ljubi Gospe.

Če pomeni zgodovinska kontinuiteta zlivanje in prelivanje časov, pa je „aklimatizacija“ kulturnih stečevin nekakšno zlivanje pokrajnin. Italijanski importi se v Dalmaciji aklimatizirajo. Včasih jim ostane le

oblika, vsebina pa se vzame iz nove zemlje in iz novih časov. To velja za velik del stare dalmatinske in dubrovniške književnosti. Tako na pr. je Marulićeva „Judita“ povsem „moderna“, t. j., po svoji ideji, oziroma tendenci, služi svojemu času in svoji zemlji; hotela je biti narodu v uteho v obupni borbi s Turki. Istodobno so burni socialni dogodki na otoku Hvaru dali pečat književnemu delu Hanibala Lucića in Petra Hektorovića. Lucić opeva posebe obleganje otoka Roda po Turkih (1522), Zoraniću pastirji tožijo, da prihajajo krdela volkov z iztočnih strani — Turki, Vetranić pa slavi — po dubrovniški politiki — carja vseh carjev, sultana in opeva padec Belgrada (1521), Anton Sasin bitko pri Sisku (1593), Kárnarutić junaštvo sigetsko, Gundulić pa sultana Osmana oziroma kraljeviča Vladislava.

Kljub vsej odvisnosti stare dalmatinske književnosti od italijanskih vzorcev opazamo vendarle že rano vplive narodne pesmi na umetno poezijo. Najstarejša lirika Šiško Menčetić in Gjore Držić (XV. stoletje) svedočita o tem jasno. Lucićeva „Robinjica“ ima motiv iz narodne pesmi, ki spominja Matjaža in njegove Alenčice, Hektorović posluša narodno pesem, v Gunduliću samem so nje sledovi.

Radi družimo zanimanje za narodno pesem pri Jugoslovanih s Herderjevimi sanjami o prirodnosti odnosno z Rousseaujevstvom. A faktično je narodna pesem v Dubrovniku in v Dalmaciji imela svoje častilce prej, nego je zapadno — in srednjeevropska romantika začela njen kult; narodna pesem je dobila tudi v teoriji svojo veljavo, brž ko je v Dubrovniku v nasprotju z barokno kičenostjo marinizma, ki jo še reprezentira Ignjat Gjorgjić in njegov estetski idealizem, nastala smer „naravnosti“, realizma v tamošnji „Akademiji od Šturaka“ (1719). Kačiću je „naravnost“, to je, zgodovinska istinitost brez nakita temelj in cilj „Razgovora“ (1756, 1759), a narodna pesem mu je shema poezije.

Tako je v današnjih hrvatskih deželah nastala velika posvetna književnost, in sicer vsaj 350 let prej nego pri Slovencih, ena izmed najstarejših novodobnih literatur. In ta književnost ni le stara, ampak tudi „velika in bogata, kakve nema nijedan tako malen narod, kaošto smo mi, u Evropi.“ V Lucićevi „Robinjici“ imamo prvo posvetno dramo, slonečo na narodnih motivih, v Hektoroviću prvega pesnika realistične idile, v Zoranićevih „Planinah“ takorekoč prvi roman; Marin Držić prevaja staroklasično dramo in je sam nad vse plodovit pisec uspešnih komedij, tako da zavzema odlično mesto v zgodovini novoveke evropske drame. Ranjina prevaja latinske in

grške lirike, Mrnavić spiše prvo dramo iz sodobne zgodovine, „Osmanščico“ (1631) itd. Dubrovnik ima že v XVI. stoletju svojo pesnico, Cveto Zuzorićevo, „novo Aspazijo“, pa tudi svoja književna društva in svoje gledališče. — Zaključna sodba Drechslerjeva o tej drugi dobi se glasi: „Drugo doba hrvatske književnosti od humanizma do prosvetiteljstva, koje u najvećoj političkoj rascjepkanosti i najtežim prilikama iznosi upravo goleme prosvjetne tekovine, što nijesu mogle ostati bez značenja za budućnost, svršava u drugoj polovici XVIII. stoljeća s općenom obnemoglošću... (Ove) velike tekovine ipak i u općenoj dekadansi potkraj XVIII. stoljeća nijesu izgubljene za budućnost, naročito daleko već pomaknuta pitanja jedinstvenoga književnog jezika, pravopisa i narodnog imena, što je sve konačno riješeno u prvoj polovici XIX. stoljeća, u doba prosvjetnog i političkog preporoda hrvatskog naroda, sa središtem u gradjanskoj Hrvatskoj, koja jedina kroz daleka i teška stoljeća našega narodnoga života sačuva stari ustav i misao političke individualnosti kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.“

Naglašam to-le zadnjo činjenico: preporod XIX. stoletja je dal Hrvatom za kulturno in nacionalno središče zemljo in mesto, kjer v prejšnjih vekih nikakor ni najlepše cvela literatura, to je Zagreb. Pri nastajanju nacionalnih center namreč ne odločuje samo kulturna tradicija, marveč še mnogo drugih momentov. Kaj je bil v srednjem veku za Srbe Belgrad in kaj je dandanes? Pruska ni dežela stare nemške kulture in vendar Berlin dandanes pomeni v Nemštvu nekaj. Take empirične istine naj bi uvaževali tisti med nami, ki se drže v jugoslovanskem pokretu ob strani, ker se boje, da pri tem ne bi prišla povsem do veljave ta ali ona „stara kultura“. —

Vse to, kar sem rekel o kontinuantnosti in veličini stare hrvatske literature, pa velja le za Primorje in Dalmacijo, a ne za Slavonijo, kjer je turško gospodstvo prekinilo razvoj, in ne za gornjo Hrvatsko, kjer je razvoj bil podoben slovenskemu.

Tu pa se vriva vprašanje, ali ni Drechsler krivo storil, da je pokrajinski moment postavil v drugo vrsto, v prvo pa časovnost. Jaz bi storil obratno in zlo bi bilo manjše, nego so nedostatki, ki izvirajo iz Drechslerjeve uredbe.

Res je, da sta čas in prostor, torej oba, forma dogodkom; vpraša se pa, ali je v kakem konkretnem slučaju ustvaril večje razlike čas ali prostor.

Drechsler je sedemnajsto stoletje dubrovniško odtrgal od trubadursko-srednjeveškega in humanističnega šestnajstega stoletja ter ga

dodal k protireformaciji. Začenja to poglavje tako: „U doba protireformacije dosegao je Dubrovnik zenit svoje slave i moći“ (224); čitatelj čuti pri teh besedah, da ima pred seboj pred vsem časovno razmerje, a ne kavzalnega. Sicer dodaja avtor malo dalje, da je protireformacija smatrala za svojo nalogo, v svojem pravcu vplivati na družabno in javno življenje v Dubrovniku; a to ni več direktno verskokonkretni čin protireformacije, nego je že obča smer novega mišljenja, obča kulturna struja, ki še nikakor ne upravičuje, trgati Gundulića od velikih Dubrovčanov šestnajstega stoletja: Saj smo tudi v šestnajstem stoletju imeli v Dubrovniku več kulturnih smeri, pa jih vendar vkup obravnavamo. Brez dvoma je prisiljeno — zdi se, da je to čutil g. avtor sam — „zlato vek“ dubrovniške poezije spravljati v znak „protireformacije“ oziroma pri njega označbi ope-
tovano in očitno rabiti ta izraz. Njega upravičenost pravzaprav ovrže avtor sam, ko pravi (225): „U Dubrovniku nije bilo pravoga mjesta nabožno-poučnoj protivureformatorskoj knjizi, kakva se razvila u Bosni, jer se bogati umjetnički svjetovni književni rad XVI. stoljeća u Dubrovniku nije mogao prekiniti . . .“ (Prim. tudi str. 258.)

Če so Gundulić, Bunić in Palmotić na eni strani odtrgani od Ranjine in Zlatarića, so pa na drugi strani združeni z Zadraninom Šimo Budinićem, ki je 1583 izdal Kanizijev katekizem (kakor se zdi, informiran o delu jugoslovanskih protestantov), in jezuit Bartol Kašić, slovníčar in prevajatelj sv. pisma, ki je kot misijonar prehodil ves Balkan. To in tako delo zares spada v protireformacijo, a baš zato ne bi smelo biti mehanično pridruženo poeziji dubrovniški.

Morda je uredba knjige po stoletjih kriva, da imajo poedina poglavja značaj samostalnih monografij; sama za se so lepa in polna vsebine, a manjka jim naravne medsebojne zveze, oziroma odločne redakcije v višjo enoto. Zdi se mi, da se je Drechslerju zgodilo kakor Gunduliću z „Osmanom“: poedini deli so zelo uspeli, a celota iz njih ni ustvarjena. Seveda je celotnosti kljubovalo deloma gradivo samo.

V uvodu sicer upravičuje avtor svoje postopanje, a tam navedeni razlogi ne uverjavajo; saj imenuje on sam n. pr. Gundulića „umetnika renesanse“ in trdi, da je ta pesnik le kot mislec pristaš protireformacijskih idej (akcija proti Turkom).

Bolje bi bilo, da je Drechsler obdelal književnost „pokrajinski“, nego tako razcepljeno po stoletjih. Duh časa bi pri taki pokrajinski uredbi prišel bolj do veljave nego pri mehnični ločitvi stoletij. Ne bi se pri tem g. avtor nič pregrešil proti hrvatski

enotnosti; saj pravi sam (str. 338, prim. tudi 364), da je hrvatska književnost do XVIII. stoletja imela pokrajinski značaj. Seveda bi ne bilo misliti strogo na politične meje današnjih provincij.

Drechsler je spisal literaturo Dalmacije in Dubrovnika, gradjanske (kajkavske) Hrvatske, Bosne, pozneje Slavonije; močno v ospredju stoji naravno prva pokrajina.

Med temi pokrajinami so bile literarne zveze dolgo prav rahle in se je skoro čuditi, da stara dalmatinska književnost, prva med slovanskimi literaturami one dobe, izdatneje ni segla preko Dalmacije. Neke zveze je imel z Dalmacijo Juri Zrinski, sin sigetskega junaka in znan kot pospeševatelj protestantizma v Medjimurju. Zlatarić mu je posvetil svoje prevode (1597). Istemu Juriju Zrinskemu je Zadranin Karnarutić posvetil svoje „Vazetje Sigeta grada“ (1584). To sta bili pač prvi dalmatinski knjigi, znani v severnih hrvatskih krajih, 150 let po prvem procvitu hrvatske književnosti v Dalmaciji. In še enkrat je rodbina Zrinskih ustvarila zvezo med obema pokrajinama. Ban Peter Zrinski († 1671) je bil sam v Dubrovniku in njegova „Adrianskoga mora Sirena“ je zbudila „Trublju slovinsku“ Vladislava Menčetića, ki je Zrinskega slavil kot „severno zvezdo“.

Dalmatinska knjiga je naravno mogla le malo priti v Bosno, ki je bila turška. Divković predela Vetranićevo „cerkveno prikazanje“: „Posvetilište Abramovo“. Močnejše so bile zveze med Dalmacijo in Bosno v jezuitsko-frančiškanskih protireformacijskih časih že zato, ker sta Dalmacija in Bosna s Slavonijo vred spadali k eni frančiškanski provinciji. Pač pa so dalmatinsko-dubrovniški pisatelji rano cenili bosenski govor kot najlepši jezik.

Popolne enote ni bilo niti v banovinski Hrvatski. V XVI. in XVII. stoletju sta v civilni Hrvatski bila takorekoč dva naroda, „slovenski“ ali „slovinski“ in „hrvatski“; ta-le je bil na jugu od Kolpe. Seveda so „slovenski“ pisatelji namenjali svoja dela i „Hrvatom štokavcem in čakavcem“ ter v razlikah narečij niso videli ničesar bistvenega; tako je jezuit Habelić namenil svoje „Zercalo Mariansko“ „vsem slovenskega in horvatskega naroda kerščenikom“ in svoj slovar je izdal v pomoč „mladencev hrvatskega in slovenskega naroda“. To je tako, kakor je Trubar menil, da bo s svojimi knjigami mogel delovati tudi na Bezjake in „Hrvate“, in kakor je Dalmatin svojo Biblijo akomodiral tudi zanje. Čim bolj so pa z Zrinskim in Frankopanom segali v literaturo politični ljudje, tembolj se je uveljavljalo nad obema deloma naroda ime politične tvorbe, ime Hrvatsko.

Politična skupnost je iz „slovenskega in hrvatskega“ naroda naredila banovinsko Hrvatsko. S Slavonijo je gornjo Hrvatsko v XVIII. stoletju vezala deloma tudi cerkvena uredba; en del Slavonije je namreč pripadal k škofiji zagrebški in je bilo treba nabožne knjige pisati ne le kajkavski, ampak tudi štokavski. Na prav enak način so se, zlasti ko je za Jožefa II. nastala Notranja Avstrija z enim gubernijem in ko je državna oblast začela šolske, posebe tudi veroučne knjige izravnovati, iztočni Štajerci polagoma zivali s Kranjci.

Teh pokrajin, ki jih družijo dandanes hrvatska književnost, ni v oni dobi družilo niti ime. V Hrvatskem Primorju in Dalmaciji je bilo ime hrvatsko, a že v Dalmaciji je bil često jezik le „slovinski“, kakor je še dandanes deloma v Istri. V Bosni je bil jezik „slovinski“ ali bosenski, v Zagrebu slovenski.

Niti kultura ni bila enotna; tu se je hrvatstvo družilo z italijanstvom, tam z nemškimi vplivi, Bosna je bila še bolj pomešana.

Ne moremo nikomur zameriti, če v svojem duhu obsega prošlost vseh dežel, ki danes tvorijo enoto, dasi so nekdaj bile prilično ločene; a današnjost nam ne sme motiti pogleda, da bi se ne ozirali vsaj nekoliko preko današnjih tudi le časovnih mej. Zdi se mi, da je Drechsler v svoji knjigi ostal prekonservativen in prezrl vse srbstvo ali pravoslavni del našega naroda ter Slovence. Stvar sama govori proti takemu omejevanju. Ravno iz časov sv. Cirila in Metoda nam zgodovina beleži vest, da so se Hrvati, ki jih je sicer geografski položaj nove domovine vezal na zapadno kulturo, priklonili k Carigradu; obratno vemo, da so Srbi dolgo nagibali na stran Rima.

Zgodovinski je nemogoče strogo deliti Hrvate in Srbe po razliki: Rim, Carigrad. Da, celo čez Kolpo in Sotlo so segali iztočni elementi. Narodopisci trde, da dolenjsko - kranjski narodni slog spominja že na iztok; gotovo pa je iztočni arijanizem zasegel celo Ptuj na Štajerskem. Biblijski teksti, ki so bili prvotno prevedeni iz grškega, so bili pozneje brez izprememb preneseni v cerkvene knjige po rimskem obredu. Zato se po pravici, a zaman vprašamo, zakaj Drechsler na pr. bosensko bogomilstvo komaj omeni; srednji vek bi nam bil jasnejši, ko bi se poleg glagoljaštva razpravljalo tudi bogomilstvo — nadalje: zakaj s polnimi naslovi navaja glagolske protestantske knjige, a cirilskim omeni le število?

Slično se drži Jagićeva - Drechslerjeva „Hrvatska književnost“ tudi do Slovencev. Na pr. se komaj tika glagoljaštva med Slovenci, ki sicer ni bilo med njimi avtohtono, a zato še ni manj važno.

Iz protestantske dobe se razpravlja samo hrvatski del, dasi bi bilo naravno, predvsem govoriti o protestantizmu v slovenskih deželah, ker je tu bilo gibanje starejše in ker je preko slovenskih dežel prišlo v današnje hrvatske kraje in — ker so Hrvati in Slovenci skupno nastopali. Često sem opažal v Slovencih in posebe očitil poedinim slovenskim pisateljem, da o turških vojnah govore tako, kakor da so Slovenci največ trpeli od njih in kakor da Turki niso prihajali preko Hrvatske; kvečjemu govore taki pisatelji o „Slovincih in Hrvatih“, ko bi pa naravno morali govoriti o „Hrvatih in Slovencih“, kadar govore o turških vojnah. Dr. Drechsler nas pri protestantski dobi imenuje v obratnem redu, a baš zato narobe: „Hrvati in Slovenci“, ko bi pa tu moral govoriti o Slovencih in Hrvatih, zlasti v takih obćih trditvah, kakor: „Protestantizem nije se mogao slobodno razvijati ni kod Hrvata ni kod Slovenaca“ (195).

Kakor slika protestantizma, tako bi tudi slika protireformacije le pridobila, ako bi se raztezala tudi na Slovence; to bi bilo tem bolj potrebno, ker je glavni verski (proti)reformer škof Tomaž Hren imel posla tudi s Hrvatsko. Krajačević se v svojih „Svetih Evangelijomih“ (1651) sklicuje tudi na propovednike „kranjske“. Kanizij in Bellarmin sta seveda tudi v Slovencih igrala svojo vlogo in protireformacijska struja je pobijala narodno pesem tu in tam, tako jezuit Bartol Kašić, zagrebški škof Petretić odnosno njegovi pomočniki, bosenski frančiškan Sitović Ljubuški († 1729), ki je pravil v predgovoru svoje „Pesmi od pakla“ (1727), naj bi rajši nego nekoristne pesmi o Kraljeviću Marku in Musi Arbanasu in o rujnem vincu poslušali ljudje jokanje in kukanje kristjanov v peklu, ki jih mučijo, davijo, derejo, žgejo in gnjavijo peklenski vojvode, Lucifer, Maimun, Belcebub in ostali nemili vragovi.

Zanimivo bi bilo primerjati nadalje Zoisovo mišljenje in izvajanja Dubrovčana Ferića v poslanici Splječaninu Juliju Bajamontiju (1799), Ferić poje slavo narodni naši primitivnosti, narodnim običajem, ki jih je treba za vsako ceno očuvati, pa narodnemu jeziku in narodnim pesmim; od čistega narodnega govora je treba odbijati vsako tujo natruho, da, od naroda je treba odbijati trgovino in vsak stik z velikim svetom, da narod čisto ohrani svoje primitivno življenje in običaje (318).

Ferić je psevdoklasik kot latinski pesnik, nagiblje k idili ter poje, kakor ostali sodobniki, epigrame, prigodnice in poslanice. Obenem sega v prosvetiteljstvo ter kakor Reljković in Obradović

prevaja in piše basni — tu bi se dodala lahko še Slovenca Volkmer in Jarnik itd. — a ima tudi zveze z romantiko, ki želi povratek v prirodo. Vse te tri struje, ki so si same na sebi nasprotni, so se v svoji bledoti odbijale v njegovem delu in v tem oziru nalikuje Ferić našemu Vodniku.

Direktno na slovenske kraje spominja graško vseučilišče, kjer je študirala slovenska in hrvatska mladež, Krsto Frankopan s svojo komedijo, tiskarna Mandelčeva in tiskarna jezuitov v Ljubljani, ki se je prodala jezuitskemu kolegiju v Zagrebu, Vitezović s svojim odnošajem do Valvasorja in Vitezović v Devovih Pisanicah, Dalmatinski pesnik Grabovac in Valentin Vodnik, Kačić Mišić in „Slovinstvo“ v Slovencih itd.

Ne da bi hotel vse to dr. Drechslerju očitati. Uverjen sem, da je vse to le v zvezi z zastarelim principom literarnih zgodovinarjev, da pišejo ekskluzivno slovenske ali ekskluzivno hrvatske oziroma srbske literarne zgodovine. Ne samo milje nas veže, temveč često tudi čisto konkretni pojavi, a vsekakor je z metodičnega stališča priporočati primerjanje pojavov na sosednih teritorijih radi jasnosti dejstev in radi — bodočnosti.

Kakor nam je Drechslerjevo veliko delo dobro došlo, moram reči, da bi služilo Slovencem še mnogo bolj, ko bi se iz nje mogli poučiti tudi o srbski literaturi. Kje, oziroma odkod naj se necirilski Slovenci pouče o srbskih stvarih, če ne iz hrvatskih knjig? Zagreb ne sme pozabiti, da bo tem bolj središče Jugoslovanstva, čim več bo nudil.

Opozarjal bi prijatelja Drechslerja na to, kar trdi sam o literaturi v Bosni v XVIII. stoletju, češ, literarno delo je takrat malone vse zaspalo, „a drugače tudi ni moglo biti, odkar je Bosna prestala biti matica frančiškanskega reda v naših krajih, ostavljena sama sebi, brez jačjih zvez s sosednimi zemljani . . .“

On, ki je takorekoč za stoletnico našega Valentina Vodnika postal iz Drechslerja Vodnik, bo lahko stopil preko provincijalnih mej in svoje bogato delo posvečal tudi Slovencem, kakor je to storil že opetovano.

